

DOI : 10.33274/2079-4835-2023-26-1-57-61

УДК 316.74:81(045)

Ревуцька С. К.,
к. ф. н., доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
e-mail: revutska@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0002-8969-1295

Білоконь В. М.,
студент

e-mail: bilokon_1@donnuet.edu.ua

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА МОВНІ ЗМІНИ

Revutska S. K.,
PhD in Philological sciences,
Associate Professor

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk National
University of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: revutska@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0002-8969-1295

Bilokon V. M.,
Student

e-mail: bilokon_1@donnuet.edu.ua

INFLUENCE OF EXTERNAL FACTORS ON LANGUAGE CHANGES

Мета - з'ясувати основні зовнішні та внутрішні фактори впливу на мовні зміни, зокрема в українській мові.

Методи. Основні наукові результати було отримано шляхом аналітичного огляду теоретичних положень вітчизняних науковців, в яких розглянуто питання внутрішніх і зовнішніх впливів на розвиток і функціонування української мови; спостереження мовних явищ в сучасній українській мові.

Результати. Вплив зовнішніх факторів на мовні зміни є однією з ключових тем у галузі лінгвістики. Мова, як живий організм, постійно розвивається і зазнає змін під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Вивчення цих факторів наразі є актуальним у зв'язку із посиленням боротьби за чистоту української мови і очищенням її від впливів на лексичний склад з боку імперської країни-агресора

Вплив зовнішніх факторів на мовні зміни є необхідним та природним процесом, який відбувається в сучасному світі. Подібні процеси призводять до активізації внутрішніх впливів. Культурний контакт, суспільно-політичні зміни, технологічний прогрес та інші фактори сприяють еволюції мови шляхом запозичень, адаптації та трансформації лексичного складу та мовної системи загалом.

За останні пару десятків років маємо вплив на лексичний склад в різних сферах, зокрема й освіти. Система дистанційного навчання та глобалізація інформаційного простору впливають на поширення іноземних термінів та виразів, особливо з англійської мови українською мовою. Це відбувається у використанні іншомовних слів, назв навчальних платформ, аббревіатур, логотипів та термінів у комунікативних процесах.

Зміни в мові відображають сучасні реалії та потреби суспільства, сприяють точнішому вираженню думок та ідей. Однак, важливо зберігати рівновагу між збагаченням мови новими запозиченнями та збереженням національної ідентичності та культурного спадку.

Ключові слова: зовнішні фактори, внутрішні фактори, мовні зміни, лексичний склад, мовна система.

Постановка проблеми. Вплив зовнішніх факторів на мовні зміни є однією з ключових тем у галузі лінгвістики. Мова, як живий організм, постійно розвивається і зазнає змін під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Вивчення цих факторів наразі є актуальним у зв'язку із посиленням боротьби за чистоту української мови і очищенням її від впливів на лексичний склад з боку імперської країни-агресора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні пару десятків років в Україні основна увага лінгвістів була прикута до впливів, серед яких можна чітко виділити масив, що стосується вивчення впливів англійської мови і російської на функціонування української мови: Л. Томіленко, Г. Хентшель, Н. Дзюбишина-Мельник., Б. Ажнюк, С. Гриценко, А. Ломовцева, С. Федорець та інші. Висновки науковців: «спадщина початку ХХ ст. засвідчує функціонування в мові того часу значної кількості русизмів (але переважно позірних), які нині перебувають на периферії лексичної системи української мови й часто сприймаються як «суржикові» слова». [4] призводять до порушення нових питань і, відповідно, нових аспектів їх вивчення.

Мета дослідження: з'ясувати основні зовнішні та внутрішні фактори впливу на мовні зміни, зокрема в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Зміна мови є невід'ємною частиною життя будь-якої мови. Зовнішні фактори, такі як історичні події, соціокультурне середовище, контакт між мовами, технологічні та економічні зміни, можуть впливати на структуру мови, її лексичний склад і фонетику. Соціолінгвісти досліджують, які фактори стимулюють мовні зміни, і визначають закономірності та механізми, за допомогою яких вони відбуваються.

Історичні події та соціальні зміни викликають зміни мови. Наприклад, політичні зміни, міграція населення, колоніальна експансія чи глобалізація можуть призвести до змін у лексичному складі мови або до появи нових варіантів мови. Крім того, соціальні фактори, такі як соціальний статус, вік і стать, також відіграють роль у зміні мови.

Контакт між мовами також є важливим фактором, який впливає на зміни в мові. Коли дві або більше мов вступають у контакт, вони взаємодіють, обмінюючись лексикою та граматичними елементами. Цей процес, який називається мовним контактом, може призводити до появи запозичень, нових мовних структур і навіть утворення підмов, або суржику.

Технологічний прогрес та економічні зміни також мають великий вплив на зміну мови. Зараз, в епоху глобального інформаційного суспільства, швидкий розвиток технологій і зростання міжнародної торгівлі сприяли поширенню англійської мови як мови спілкування. Це призвело до змін у використанні англійських слів і фраз іншими мовами, а також до впливу англійської мови на граматичні та фонетичні особливості інших мов.

Суспільно-історичні події мають значний вплив на мовні зміни. Політичні зрушення, державна політика, зокрема, імперіалізм, колоніалізм або зміни влади, можуть призвести до впливу однієї мови на інші та створити нові мовні гібриди. Завоювання територій та міграція населення можуть вплинути на лексику та граматику мови. Так, свого часу римська культура вплинула на германські мови у Європі; імперський союз на всі національні мови республік, що входили до СРСР. Політичні зміни та завоювання територій мають потужний вплив на мовну сферу. Вони створюють умови для змішування різних мовних елементів, що призводить до формування нових мовних систем і змін в існуючих мовах.

Соціальне та культурне середовище також відіграють важливу роль у формуванні мовних змін. Зміна соціальних ролей, статусу жінок, етнічних груп чи соціальних класів може спричинити зміну у мовних нормах та їх вживанні. Так, значних змін зазнає мовна система студентства у перші роки навчання, жінок, які змінюють статус чи отримують підвищення на роботі також призводить до розширення лексичного складу, який відображає нові реалії та погляди на гендерну рівність.

Технологічний прогрес має значний вплив на мовні зміни. З появою нових комунікаційних засобів та технологій спілкування, змінюються способи передачі інформації

та взаємодії. Наприклад, розповсюдження Інтернету та соціальних мереж сприяють появі нових мовних жанрів, які відображають особливості мовлення в цифровому середовищі (дописи в соціальних мережах). Упродовж перших років українська лексика поповнилася великою кількістю слів, які наразі намагаються викоринити, замінивши українськими відповідниками: пост – допис; лайк – вподобайка, фідбек – відгук; лінк – посилання; селфі – самозйомка тощо. Частина із запропонованих українських лексем знайшла відгук у користувачів соцмереж і активно впроваджується блогерами україномовного контенту.

Економічні зміни та глобалізація також мають вплив на мовні зміни. Зростання міжнародної торгівлі та міграції сприяють змішуванню мов та впливу одних мов на інші. Контакт між різними мовами може призводити до позикових слів, калькувань та нових лексичних одиниць.

Кожна мова розвивається різними темпами і знаходиться на різних етапах розвитку, тому може зумовлюватися різними соціально- економічними, матеріальними та духовними умовами життя будь-якого народу. У кожній нації виробляються свої уявлення і поняття, свої мовні засоби для їх вираження. Так, серед німецьких запозичень переважає промислова лексика, пов'язана з металургійною промисловістю та гірничою справою; побутову лексику (назви предметів одягу, тканин тощо) можна простежити серед французьких запозичень; більшість слів англomовного походження – це назви споруд, кораблів, комп'ютеризації, програмування тощо.

Причиною появи запозичень у сучасній українській літературній мові може бути і розвиток семантичної системи приймаючої мови: «Слова не тільки шліфувались, але й частково зникали в силу різних обставин. Якщо поняття, що називалися цими словами, залишаються у концептуальній картині світу, їх замінюють новими словами, взятими з цієї ж або з інших мов. Такі запозичення компенсують втрачені слова» [3, 18].

Розвиток семантичної системи мови-реципієнта дійсно може бути однією з причин появи запозичень у сучасній українській літературній мові. Зміни в соціальному, культурному і технологічному середовищі впливають на потреби комунікації та вираження нових понять, що можуть виникати в результаті наукових відкриттів, технологічного прогресу або культурних контактів.

Якщо існуючі слова втрачають свою актуальність або не вистачає слів для вираження нових концепцій, мова може запозичувати нові слова з інших мов або використовувати існуючі слова в нових семантичних контекстах, що може стати компенсацією втрачених слів і дозволити мові ефективніше виражати нові ідеї і концепції.

Отже, розвиток семантичної системи приймаючої мови, втрата слів і поява нових концепцій можуть сприяти появі запозичень у сучасній українській літературній мові. Цей процес є невід'ємною частиною мовного розвитку і може збагачувати мову новими виразними засобами.

В останні роки спостерігається збільшення запозичень українською мовою з різних сфер людської діяльності, особливо у сфері програмування і міжнародної політики. Це може бути пов'язано зі змінами суспільно-політичних умов, актуалізацією нових реалій і впровадженням нових концепцій, які не мають відповідних власних слів або для яких існуючі слова не влаштовують носіїв мови. Зокрема в українській мові з'явилася велика кількість слів, що так чи інакше відображають процеси військових дій: прильот, байрактарити, чорнобаїти, оркостан, джавелініти, бандеромобілі, захаймарсити, а також словосполучення фразеологічного типу: йти у слід за кораблем, два-три тижні, вертатися в сміттєвому пакеті тощо.

Досить часто мова-реципієнт (українська до прикладу) не має у своєму лексичному складі адекватних відповідників, в такому випадку запозичення з іноземних мов стає необхідним для точного вираження цих концепцій. Упершу чергу це стосується технологічного прогресу і поширення інтернету, що приводять до появи нових термінів і понять зі сфери інформаційних технологій, соціальних мереж, кібербезпеки тощо.

Також відбувається актуалізація певних реалій, які раніше можуть бути менш значущими або неіснуючими в українському соціокультурному контексті. Наприклад, з посиленням міжнародної співпраці, відкриттям кордонів і зростанням міграції в Україні з'являються нові терміни з сфери міжнародних відносин, етнічної культури, гастрономії та інших сфер, які потребують адекватного відповідника українською мовою.

Окрім того, існуючі позначення можуть не влаштовувати носіїв мови з різних причин, таких як неконкретність, відсутність емоційно-експресивної сили або відсутність відповідності сучасним реаліям. В таких випадках запозичення можуть використовуватися для заповнення лексичних прогалів і забезпечення точнішого і ефективнішого виразного потенціалу української мови. Тож, зміни суспільно-політичних умов, актуалізація реалій та потреба в точній і виразній мові можуть бути причинами зростання запозичень українською мовою з різних сфер людської діяльності.

Відчутними є зміни і в освітній сфері. «Набуває поширення система дистанційного навчання й тестування через Інтернет, що не знає міжнародних бар'єрів, крім мовного. Найчастіше це аббревіатура, а також логотипи міжнародних корпорацій. Наявність таких одиниць можна кваліфікувати як вияв маргінального білінгвізму; тут ідеться вже не про запозичення в його класичному вигляді, а радше про перемикання кодів, тобто спорадичні переходи з української на англійську мову» [1]. Так, в українській освіті розширився спектр використовуваних програм, платформ для навчання (Moodl, Teams, Zoom та інші), що призвели до формування ще більш англійського лексикону освітян.

Висновок: Вплив зовнішніх факторів на мовні зміни є необхідним та природним процесом, який відбувається в сучасному світі. Культурний контакт, суспільно-політичні зміни, технологічний прогрес та інші фактори сприяють еволюції мови шляхом запозичень, адаптації та трансформації лексичного складу та мовної системи загалом.

За останні пару десятків років маємо вплив на лексичний склад в різних сферах, зокрема й освіті. Система дистанційного навчання та глобалізація інформаційного простору впливають на поширення іноземних термінів та виразів, особливо з англійської мови, українською мовою. Це відбувається у використанні іншомовних слів, аббревіатур, назв навчальних платформ, логотипів та термінів у комунікативних процесах.

Зміни в мові відображають сучасні реалії та потреби суспільства, сприяють точнішому вираженню думок та ідей. Однак, важливо зберігати рівновагу між збагаченням мови новими запозиченнями та збереженням національної ідентичності та культурного спадку.

Список літератури:

1. Ажнюк Б. М. Англізми в сучасній українській, російській і чеській мовах. *Мовознавство*. 2008. № 2–3. С. 190–207.
2. Гудима Н.М. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* 2010. Вип. XXIII, ч. 4. С. 308-316. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38534/40-Gudyma.pdf>
3. Сімонок В. П. Мовна картина світу : взаємодія мов. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Основа, 1998. 171 с.
4. Томіленко Л. М. Русизми (росіянізми) в українській перекладній лексикографії початку ХХ ст. *Мовознавство*, 2017, № 1. С.71-79. URL: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=847

References:

1. Azhniuk, B. M. (2008). *Anhlizmy v suchasnyy ukrainiskii, rosiiskii i cheskyi movakh* [Englishes in modern Ukrainian, Russian and Czech languages.]. *Movoznavstvo* [Linguistics.], no. 2–3, pp. 190–207.

2. Hudyma, N. M. (2010). *Vplyv movnykh ta pozamovnykh chynnykiv na zbahachennia slovnykovoho skladu suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy* [The influence of linguistic and non-linguistic factors on the enrichment of the vocabulary of the modern Ukrainian literary language]. *Aktualni problemy slovianskoi filologii. Seriya: Lihvistyka i literaturoznavstvo: Mizhvuz. zb. nauk. st.* [Actual problems of Slavic philology. Series: Linguistics and literary studies: Interuniversity. coll. of science articles], issue XXIII, Part 4, pp. 308-316. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38534/40-Gudyma.pdf>

3. Simonok, V. P. (1998). *Movna kartyna svitu : vzaiemodiia mov. Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho* [Linguistic picture of the world: the interaction of languages. National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise]. Kharkiv, Osnova Publ., 171 p.

4. Tomilenko, L. M. (2017). *Rusyzmy (rosiianizmy) v ukrainskii perekladnii leksykohrafii pochatku XX st.* [Rusisms (Russianisms) in Ukrainian translated lexicography of the beginning of the 20th century]. *Movoznavstvo* [Linguistics], no. 1, pp. 71-79. Available at: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=847

Objective of the article is to find out the main external and internal factors influencing language changes, in particular in the Ukrainian language.

Methods. The main scientific results are obtained through an analytical review of the theoretical positions of domestic scientists, in which the issue of internal and external influences on the development and functioning of the Ukrainian language is considered; observation of language phenomena in the modern Ukrainian language.

Results. The influence of external factors on language changes is one of the key topics in the field of linguistics. Language, as a living organism, constantly develops and undergoes changes under the influence of various external and internal factors. The study of these factors is currently relevant in connection with the strengthening of the struggle for the purity of the Ukrainian language and its purification from the influences on the lexical composition of the imperial aggressor country. The influence of external factors on language changes is a necessary and natural process that occurs in the modern world. Similar processes lead to activation of internal influences. Cultural contact, socio-political changes, technological progress and other factors contribute to the evolution of language through borrowing, adaptation and transformation of the vocabulary and the language system in general. Over the past couple of decades, we have had an impact on vocabulary in various areas, including education. The distance learning system and the globalization of the information space affect the spread of foreign terms and expressions, especially from English to Ukrainian. This is reflected in the use of foreign words, names of educational platforms, abbreviations, logos and terms in communication processes. Changes in language reflect modern realities and needs of society, contribute to more accurate expression of thoughts and ideas. However, it is important to maintain a balance between enriching the language with new borrowings and preserving national identity and cultural heritage.

Key words: external factors, internal factors, language changes, lexical structure, language system.

Дата надходження рукопису 28.04.2023